

СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

УДК 330.101:339.9

Вікторія МЕЛЬНИК

ВНУТРІШНЬОСЕКТОРАЛЬНІ ІМПЕРАТИВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ В УМОВАХ ПОГЛИБЛЕННЯ СПІВПРАЦІ З ЄС

Обґрунтовано внутрішньосекторальні імперативи забезпечення конкурентоспроможності вітчизняної економіки; актуалізовано проблему визначення національних пріоритетів розвитку й забезпечення конкурентоспроможності економіки в умовах поглиблення співпраці з ЄС. Розглянуто проблему формування конкурентоспроможної економіки в парадигмі соціально-економічної політики держави. Досліджено причини встановлення та реалізації секторальних пріоритетів. Обґрунтовано можливість створення внутрішнього потенціалу забезпечення конкурентоспроможності шляхом ефективною міжсекторальною взаємодією усіх суб'єктів господарських відносин у межах національного господарського комплексу. Удосконалено підхід щодо опрацювання контенту конкурентоспроможності з позицій стратегічного розвитку в межах теорії секторального поділу економіки й формування переваг співпраці з ЄС для України щодо стимулювання розвитку конкурентоспроможних галузей економіки.

Ключові слова: *забезпечення конкурентоспроможності, національна економіка, поглиблення співпраці з ЄС.*

JEL: F 59

Постановка проблеми. Конкурентоспроможність національної економіки як одне з базових економічних понять є предметом численних фахових та публічних дискусій, часто фігурує в науковій та публіцистичній літературі як характеристика спроможності країни вижити та розвиватися в “агресивному середовищі” світової економіки. Формування конкурентоспроможної економіки постійно згадується серед пріоритетних завдань соціально-економічної політики держави, неодноразово закріплених Посланнями Президента України, програмами урядів, іншими документами високого рівня. Утвердження України як конкурентоспроможної високотехнологічної держави визначено Стратегією економічного і соціального розвитку України “Шляхом європейської інтеграції” базовим принципом стратегічного курсу [1].

Економічні проблеми, що набули кризових ознак у світі в 2008 р., не обійшли осторонь і таке потужне наднаціональне міждержавне утворення, як Європейський союз. Відтак, зважаючи на отриманий упродовж попередніх років досвід, Європа у березні 2010 р. прийняла нову стратегію економічного розвитку на найближчі 10 років – “Європа “ 2020: стратегія розумного, стійкого та всеосяжного зростання”. Цей

документ визначив п'ять стратегічних цілей розбудови ЄС на вказаний період: підвищення зайнятості; розвиток наукових і науково-дослідних розробок; зміна клімату/енергії; підвищення рівня освіти; подолання бідності та соціальної ізоляції [2]. Означені цілі зумовили перегляд усього спектра політик ЄС та визначення конкретних сфер їх реалізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Базові засади конкурентоспроможності та конкурентних переваг досліджено в працях Р. Дорнбуша, П. Друккера, Ф. Котлера, Ж.-Ж. Ланбена, А. Маршала, М. Портера, Д. Рікардо, П. Самуельсона, А. Смітта, А. Стрікланда, А. Томпсона, С. Фішера. Сучасні дослідження щодо формування конкурентного середовища розглядаються в працях В. Амбросова, Р. Березюка, В. Гринчуцького, О. Дація, С. Іляшенка, М. Корецького, Д. Крисанова, П. Макаренка, Н. Тарнавської, Р. Фатхутдінова та ін. Значний внесок у розробку проблеми забезпечення конкурентоспроможності секторів економіки здійснили такі науковці: В. Александрова, О. Амоша, В. Базилевич, Ю. Бажал, В. Бодров, А. Гальчинський, В. Геєць, Н. Гражевська, А. Ігнатюк, П. Єщенко, Я. Жаліло, Б. Кваснюк, Ю. Кіндзерський, С. Кіреєв, В. Ковальчук, І. Крючкова, П. Леоненко, В. Мандибуря, В. Тарасевич, Л. Федулова, А. Філіпенко, М. Якубовський та ін. Проте недостатньо висвітленими залишаються питання взаємозв'язку секторальної структуризації національної економіки й забезпечення конкурентоспроможності в умовах посилення співпраці з ЄС. Аналіз опрацьованих праць підтверджує потребу в удосконаленні підходів щодо визначення контенту конкурентоспроможності з позицій стратегічного розвитку та проведення досліджень в напрямку економічного зростання на засадах підвищення конкурентоспроможності як на національному, так і на міжнародному рівнях.

Мета дослідження. Метою наукової статті є обґрунтування внутрішньосекторальних передумов забезпечення конкурентоспроможності вітчизняної економіки на основі визначення національних пріоритетів розвитку в контексті євроінтеграційних процесів.

Виклад основного матеріалу. Секторальний поділ економіки базується на наявній сукупності інституціональних одиниць, що мають споріднені економічні цілі, функції і поведінку. Баланс між секторами економіки, за частиною валового продукту економіки або за рівнем зайнятості населення у різних секторах, залежить від рівня економічного розвитку суспільства. Оскільки процес економічного розвитку є далеко не однорідним в різних країнах, досягнення такого балансу суттєво відрізняється серед різних регіонів світу, а іноді навіть і серед регіонів однієї країни.

Встановлення та реалізація секторальних пріоритетів, обумовлені групою причин: по-перше, жодна країна, навіть найрозвинутіша, не може ставити за мету досягнення ефективної конкуренції за всім асортиментом продукції (послуг), що вона виробляє, по-друге, недосконалістю ринкових механізмів у процесі оптимального структурування національних господарських комплексів за секторальним розрізом, по-третє, обмеженістю економічних ресурсів, особливо для економік, що розвиваються.

З огляду на посилення глобалізаційних викликів зростає значимість наукового обґрунтування, відповідно до конкретного етапу соціально-економічного розвитку, секторальних пріоритетів національної економіки, що дозволяє вивести країну на вищий щабель конкурентоспроможності та посилити динамічність її розвитку. Становлення секторальної структури економіки відбувається під впливом множини чинників, основоположними серед яких є пріоритети національного розвитку та векторність зовнішньої політики.

Цілі та принципи економічної та секторальної співпраці України з Європейським

Союзом (ЄС) у рамках Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом і його державами-членами, з іншої сторони (Угода), передбачають співробітництво у 28 сферах [3].

Відповідно до ст. 343 Угоди про асоціацію з ЄС, Україна та ЄС сприятимуть процесу економічних реформ шляхом співробітництва в напрямку покращення розуміння фундаментальних принципів функціонування їхніх економік, а також формулювання і реалізації ринкової економічної політики. З цією метою Сторони співпрацюватимуть у таких напрямках [4]:

- обмін інформацією щодо макроекономічних показників та перспектив, а також щодо стратегій розвитку;
- аналіз економічних питань, що становлять спільний інтерес, зокрема заходів економічної політики та інструментів її імплементації, такі як методи економічного прогнозування і опрацювання документів стратегічної політики з метою посилення можливостей України у формуванні політики, яка відповідатиме принципам і практиці ЄС;
- обмін досвідом у сфері макроекономіки;
- обмін інформацією щодо принципів і функціонування Європейського економічного та валютного союзу.

Нагальна необхідність розробки та впровадження структурних реформ з метою стимулювання зростання та правильного коригування макроекономічних дисбалансів обумовлена стійкими макроекономічними диспропорціями, що є основним джерелом уразливості у зоні євро. Державам-членам необхідно боротись із ними з більшою наполегливістю. Структурні реформи можуть переслідувати дві цілі: підтримку економічного зростання та запобігання або виправлення дисбалансів. За відсутності рішучої структурної політики потенціал зростання, за прогнозами аналітиків, залишиться слабким та не перевищуватиме 1,5% у найближчі десятиліття [5, с. 65]. Основними причинами слабого прогнозу зростання є недостатньо ефективне використання робочої сили у зв'язку із кризою, повільне зростання продуктивності праці у ЄС та старіння населення.

Очевидно, що коригування макроекономічних та міжсекторальних дисбалансів є ключовою умовою для забезпечених зростання і має особливе значення для зони євро. Для держав-членів з великим дефіцитом рахунка поточних операцій та слабкою конкурентоспроможністю, необхідними будуть серйозні коригування цінової та витратної політики паралельно із заходами підтримки перерозподілу робочої сили між підприємствами та галузями. У державах-членах з великим профіцитом рахунка поточних операцій необхідно буде визначити джерела слабого внутрішнього попиту.

Підтримуючи теорію секторального розподілу економіки, можна констатувати зростаючу роль останніх (економіки знань, інформації та технологій). Так, у розвинутих країнах даний сектор економіки найбільший за кількістю працівників і зростає найшвидшими темпами. Оскільки первинний сектор економіки представлений галузями, продукти яких здебільшого є сировиною для інших галузей, а вторинний – галузями, що перетворюють сировину на готові до споживання продукти, попит на які визначається фізіологічними потребами в їх споживанні, а продуктивність праці в цьому секторі зростає швидше, ніж попит на продукцію передусім завдяки здобуткам науково-технічному прогресу. Наприклад, на сьогодні в сільському господарстві Німеччини зайнято 3,5% економічно активного населення, що виробляють значно більше продуктів харчування, ніж 41% економічно активного населення виробляло 100 років тому [6].

В країнах, що досягли високого рівня задоволення потреби населення в продукції вторинного сектора, інтенсивно зростає попит на послуги. Власне, третинний сектор економіки (сектор послуг) охоплює всі види діяльності, що не завершуються виробництвом продукції, але сприяють процесу виробництва, покращуючи рівень його продуктивності. У зв'язку з характером послуг у третинному секторі темпи науково-технічного прогресу є значно повільнішими, ніж у двох інших секторах економіки. В результаті чого в цьому секторі можливості зростання обмежені, а продуктивність праці зростає нижчими темпами. Відповідно, третинний сектор відчуває потребу в робочій силі і може зайняти працівників, вивільнених з інших секторів.

У розвинених країнах попит на промислові товари народного споживання спадає в міру задоволення потреб населення в них. В такому разі обмежувачем також служать природні кордони насичення населення товарами. Технічний прогрес дає можливість значно підвищити продуктивність праці, що зростає швидше, ніж попит на продукцію промисловості. Відтак, чисельність зайнятих працівників у цьому секторі зменшується [6].

На певному етапі розвитку суспільства швидко збільшується попит на засоби виробництва, що викликано переходом до досліджень, проектування та виробництва, що вимагає підвищених капітальних вкладень і швидкого оновлення основних фондів. Передбачається, що з часом і в цьому випадку зростання попиту сповільниться. Продуктивність праці зростає, але це зростання менше, ніж при виробництві товарів народного споживання. У період прискореного збільшення попиту зростає чисельність зайнятих, але потім при падінні попиту вона починає зменшуватися. Збільшення частки сфери послуг у ВВП є наслідком не тільки зростання їх обсягу, а й відносного їх подорожчання. Аналіз, проведений МВФ, свідчить про те, що в економічно розвинених країнах частка промислової продукції у ВВП, вимірюваному в незмінних цінах, за останні 30 років залишається стабільною при деяких відмінностях між країнами. Норми та принципи співпраці Україна-ЄС передбачатимуть лібералізацію торгівлі товарами, послугами, руху капіталів та до певної міри – руху робочої сили.

За результатами аналізу показників зовнішньої торгівлі товарами та послугами України за 2011–2013 роки Європейський союз був одним з найбільших зовнішньоторговельних партнерів України (поряд з країнами СНД). Так, частка ЄС у загальному зовнішньоторговельному обороті товарами та послугами України з країнами світу становила 26,1%. Частка експорту до ЄС товарів та послуг українського походження становила 16,2%, а імпорту з ЄС – 32,9% відповідно [7]. Так, спостерігається зростання загального обсягу зовнішньої торгівлі послугами України на 15,9%, а з ЄС – на 11,5%, обсяги українського експорту послугами загалом зросли на 16,5%, а до ЄС – на 12,0%.

Одним з пріоритетних напрямків зовнішньоекономічної діяльності України є подальший розвиток торговельно-економічного та інвестиційного співробітництва з країнами ЄС. Позитивний економічний ефект для українських експортерів у зв'язку зі скасуванням або зниженням митних тарифів ЄС оцінюється на рівні 487 млн. євро на рік [8].

На думку експертів Євросоюзу, Україна досягла значних результатів у покращенні інвестиційного клімату, але потрібен подальший розвиток співробітництва і продовження структурних реформ української економіки [9]. Основними перепонами для європейських інвесторів є швидка зміна законодавства, непрозорість процедур, суперечливість у змісті законодавчих актів, дискримінаційні положення у правовому

середовищі, корупція. Європейський Союз зі своєї сторони зробив деякі кроки щодо покращення ситуації в сфері бізнес-клімату. З 1999 р. в Україні працює Європейська бізнес-асоціація. Основним здобутком цієї організації на ринку України є налагоджений бізнес-діалог між 660 українськими компаніями та створення інформаційної бази для європейських інвесторів, що значно покращує ділову активність в Україні.

Основним форматом інвестиційного співробітництва між Україною та ЄС є взаємодія нашої держави з Європейським інвестиційним банком (ЄІБ). Важливим напрямком діяльності ЄІБ в Україні є фінансування проектів у сфері захисту навколишнього середовища. Отже, для України постає завдання щодо визначення пріоритетних сфер та потенційних проектів в даній сфері.

Зважаючи на міжнародне значення підтримки на належному рівні природоохоронних заходів у регіоні дельти Дунаю, розвитку міжнародного економічного співробітництва та модернізації транспортної інфраструктури в цьому регіоні, ЄІБ готовий надавати фінансову підтримку реалізації відповідних інвестиційних проектів у регіонах України, які входять у дельту Дунаю (придунайські райони Одеської області) [9]. Так, нині ЄІБ проводить оцінку низки інвестиційних проектів на зазначених територіях, представлених Мінінфраструктури України спільно з “Укравтодором” та ДП “Укрзалізниця”. Серед запропонованих проектів – модернізація автомобільної магістралі Одеса–Рені та залізничної гілки Рені–Одеса–Ізмаїл.

ЄІБ готовий співробітничати з українською стороною у сфері розвитку освіти. Діалог щодо пріоритетів та потенційних проектів здійснюється з Міністерством освіти та науки України. На даному етапі пріоритетом співробітництва визначено фінансування заходів з підвищення енергозбереження приміщень навчальних закладів. Орієнтовний обсяг фінансування на ці потреби може скласти 200 млн. євро.

Вигідність співпраці в межах ЄС, обумовлена й оптимальними умовами доступу на ринок та географічну близькість. Відтак, торгівля між Україною та ЄС може скласти 60–70% від загального торговельного обороту, що дозволить значною мірою нівелювати міжсекторальні дисбаланси.

Вочевидь перевагами співпраці в межах Європейського союзу для України стануть:

1) зростання загальних обсягів експорту України і, як наслідок, зростання позитивного сальдо торговельного балансу;

2) стимулювання розвитку конкурентоспроможних галузей. Реалізація підвищить ефективність розподілу ресурсів та сприятиме реалізації порівняльних переваг країни, що є вагомим чинником стабільного економічного зростання. Насамперед це підвищення цінової конкурентоспроможності переважно виробників продукції з низьким рівнем переробки чи низького технологічного укладу. Особливої активності розвиток набуде у традиційних експортоорієнтованих галузях, споживачами яких, першочергово, є країни ЄС.

Інтенсифікація розвитку галузей і підвищення завантаженості виробничих потужностей поєднується із наступними пов'язаними наслідками [10, с.39]:

– підвищення технологічного рівня економіки як результат посилення стимулів модернізації виробництва шляхом інтенсифікації інноваційних процесів та припливу міжнародних технологічних трансферів;

– залучення національного господарства до системи європейського поділу праці через усунення торговельних перешкод та залучення національної економіки до європейських мереж виробництва;

– підвищення обсягів платежів податків до державного бюджету, що буде

результатом детінізації економіки, підвищенням рівня промислового виробництва, підприємницької активності, залученням інвестицій та створення нових підприємств;

– підвищення рівня зайнятості населення та зростання продуктивності праці як результат економічного розвитку конкурентоспроможних галузей економіки;

3) гармонізація галузевих стандартів, норм та правил, технічного регулювання і процедур оцінки відповідності, що, зокрема, включає взаємне визнання сертифікатів;

4) зростання ефективності інституційного забезпечення державних регулюючих та митних органів;

5) зростання обсягів іноземного та внутрішнього інвестування через загальне покращення інвестиційного середовища, перенесення країнами ЄС виробництв до України (країни із нижчою вартістю факторів виробництва та містким внутрішнім ринком), полегшення доступу до потужних і дешевих фінансових ресурсів, удосконалення національного фондового ринку та підвищення прозорості і стабільності фінансового середовища країни;

6) суттєві позитивні зрушення на споживчому ринку України за рахунок зниження цін, розширення асортименту та зростання якості продукції, що походять з країн ЄС.

Імплементация Україною положень Угоди про асоціацію між Україною та ЄС дасть змогу значно розширити доступ українських експортерів до ринку ЄС, усунувши нетарифні торговельні бар'єри у вигляді відмінних технічних стандартів і вимог, сприятиме покращенню ділового та інвестиційного клімату в нашій країні на основі норм і стандартів ЄС, стане ефективним механізмом поступової інтеграції економіки України до Внутрішнього ринку ЄС [4].

Створення внутрішнього потенціалу забезпечення конкурентоспроможності можливе шляхом ефективної міжсекторальної взаємодії усіх суб'єктів господарських відносин у межах національного господарського комплексу. Зважаючи на ступінь зв'язку з ринком у національній економіці виникає потреба в активізації взаємодії між ринковим і неринковим її секторами. Оскільки ринковий сектор охоплює виробництво товарів і послуг, призначених для реалізації на ринку за цінами, що значно впливає на попит на ці товари або послуги, а також обмін товарів і послуг, оплату праці і запаси готової продукції. Виробництво продуктів і послуг, призначених для використання безпосередньо виробниками або власниками підприємства, а також наданих іншим споживачам безкоштовно або за цінами, які не впливають на попит, що створює потребу у визначенні особливостей формування неринкового сектору.

Як свідчать результати вивчення динаміки економіки розвинених країн, основні структурні зміни в секторах насамперед пов'язані з двома чинниками – динамікою попиту і продуктивності праці.

Динаміка попиту в секторах економіки та галузях тісно пов'язана із зміною рівня доходів. Проте слід врахувати, що з його збільшенням по-різному змінюється попит на окремі групи товарів. Це означає, що при зростанні доходів в окремих секторах і галузях є різна еластичність попиту. Отже, головною причиною змін у секторальній структурі економіки є відмінність у зростанні продуктивності праці між секторами.

В результаті промислової революції істотно зросла продуктивність праці в сільському господарстві. Теоретично можна вважати, що 0,001% населення землі здатні виробляти продукти харчування для всього світу, хоча на початку століття для цього була потрібна участь 50% населення.

Сучасна інформаційна революція викликала аналогічний процес у промисловості. Продуктивність праці в промисловості зростає так, як на попередньому етапі вона

росла в сільському господарстві. Зростання продуктивності праці значною мірою пов'язане з творчою діяльністю конкретних людей. Відтак, основою економічного розвитку є ефективна робота підприємницького сектору.

Все це дає нам підґрунтя для виділення у структурі економічних функцій підприємницької діяльності індивідуальних, із забезпечення конкурентоспроможності, але суспільних за своїм характером функцій. На нашу думку, до таких належать:

1) функція забезпечення створення суспільного продукту і сприяння розподілу національного доходу. Ціни факторів, які поєднує підприємець (праця, земля, капітал) для отримання продукту, утворюють доходи власників цих факторів (заробітна плата, земельна рента, відсоток на капітал), що виплачуються ним робітникам, землевласникові і власнику капіталу, щоб розпоряджатися ними, разом з тим є і їх доходами;

2) організаційна функція, що має численні форми, наприклад, організація окремого підприємства, організація різних підприємств, що займаються однією і тією ж діяльністю, організація різних видів діяльності по відношенню один до одного і державний устрій, що забезпечує безпеку всіх і надає допомогу багатьом. Це дає вагомий підстави для включення в структуру форм винагороди за використання факторів не тільки прибутку підприємства, а й певної частини податку на прибуток;

3) функція оптимального комбінування чинників виробництва і тим самим найбільш ефективного використання економічних ресурсів – матеріальних, фінансових, трудових, інтелектуальних тощо. Тобто, це функція ефективного управління власними, позиковими, також іншими, що знаходяться в розпорядженні суб'єкта підприємницької діяльності, економічними ресурсами;

4) функція ефективного і повного задоволення платоспроможного попиту населення на товари і послуги. Потреби суспільства, галузей, регіонів, безлічі підприємств і організацій, кожного індивідуума настільки різноманітні, що жоден державний орган, нехай навіть за допомогою надсучасної комп'ютерної техніки, не може їх врахувати в повному обсязі. Більш того, з плином часу ці потреби примножуються і, як показує світова практика останніх десятиліть, персоналікуються в небачених раніше масштабах. І тільки підприємець, гнучко реагуючи на ситуацію, що складається, здатний порівняно успішно врахувати ці потреби і задовольнити їх;

5) інноваційна функція підприємництва, зумовлена самим характером підприємницької діяльності, прагненням виграти в конкурентній боротьбі, розширити і зміцнити свій сегмент ринку. В умовах жорсткої конкурентної боротьби зробити це можна виключно за рахунок науково-технічних інновацій;

6) функція самооновлення і самоорганізації індивідуумів та підприємств, здійснювана у взаємодії з мікро- і макросередовищем їх функціонування з метою зміни середовища проживання до якісно нових форм.

Якщо підприємства відкривають закордонні філії, то це теж може підвищити продуктивність національної економіки за умови перекаладу менш продуктивних виробництв або здійснення за кордоном вузькоспеціалізованої діяльності (обслуговування або підготовка продукції до місцевих умов), що дозволяє краще закріпитися на закордонному ринку. Жодна країна не може бути конкурентоспроможною абсолютно у всьому і бути чистим експортером абсолютно всього. Ресурси будь-якої країни обмежені, тому їх застосовують у найбільш продуктивних галузях. Зростання частки країни у світовому експорті зумовлює підвищення рівня життя, якщо зростання експорту продукції галузей з високою продуктивністю підвищує її рівень загалом по країні. Скорочення частки світового експорту – сигнал небезпеки. Важлива не тільки

частка країни у світовому експорті, а важливо й те, які товари країна експортує. Перехід на експорт більш складних товарів впливає на зростання продуктивності, навіть якщо обсяг експорту зростає дуже повільно. Щоб домогтися успіху в конкуренції, підприємства повинні мати порівняльну перевагу у вигляді більш низьких витрат або різноманітних товарів, які мають більш високі ціни. Щоб зберегти за собою цю перевагу, підприємства повинні за умови прискорення лідирувати за іншими напрямками через підвищення якості товарів або продуктивності.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Національний господарський комплекс може спеціалізуватися на тих галузях та забезпечувати ті сегменти ринку, де його господарські одиниці є більш конкурентоспроможними, ніж іноземні, імпортувати ті товари, за якими її підприємства поступаються зарубіжним, підвищуючи середній рівень продуктивності суспільної праці. Відтак, до пріоритетних у внутрішньосекторальному розвитку слід віднести сектор виробництва засобів виробництва, сектор виробництва предметів споживання, передусім аграрний сектор та переробну промисловість й сектор виробництва послуг, що й забезпечать конкурентоспроможність економіки за умови синхронності, взаємообумовленості та взаємозалежності їх розвитку.

У цьому зв'язку необхідно змінити існуючу галузеву структуру і забезпечити великомасштабне технічне переоснащення підприємств, що дасть змогу досягнути конкурентних переваг, завдяки ефективному впровадженню новітніх досягнень у внутрішньосекторальний перерозподіл предметів та засобів виробництва.

Відповідно, подальшого дослідження потребує розробка рекомендацій щодо забезпечення створення умов для зростання продуктивності праці насамперед у цій сфері. Оскільки в міру триваючого зменшення частки промислового виробництва в економіці її загальний розвиток буде все більше залежати від сфери послуг, економіки знань, інформації та технологій.

Література

1. *Стратегія економічного і соціального розвитку України (2004–2015 роки) "Шляхом Європейської інтеграції"* / А. С. Гальчинський, В. М. Геець та ін. ; Нац. ін-т стратег. досліджень, Ін-т екон. прогнозування НАН України, М-во економіки та з питань європ. інтеграції України. – К. : ІВЦ Держкомстату України, 2004. – С. 44.
2. *Europe 2020* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://europa.2020/index_en.htm/
3. *Що дасть громадянам України угода про асоціацію між Європейським Союзом і Україною* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://europa.com/ukraine/eu-ukraine-association-agreement>
4. *Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом і його державами-членами, з іншої сторони* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kmi.gov.ua>
5. Звіргзе К. І. *Стратегія подолання наслідків кризи у ЄС та стимули економічного зростання* / К. І. Звіргзе // *Стратегія розвитку України: економіка, соціологія, право.* – 2011. – № 2. – С. 65–69.
6. Седлак М. *Тенденції розвитку секторальної структури економіки* [Електронний ресурс] / М. Седлак. – Режим доступу : <http://.uwr.com/>
7. *Експрес-випуск "Зовнішня торгівля України товарами"* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.

8. Торговельно-економічне співробітництво України та ЄС. Міністерство закордонних справ України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mfa.gov.ua/>
9. Системна криза в Україні: передумови, ризики, шляхи подолання: аналіт. доп. / Я. А. Жаліло, К. А. Кононенко, В. М. Яблонський [та ін.]; за заг. ред. Я. А. Жаліла. – К. : НІСД, 2014. – 132 с.
10. Лобунець В. І. Оптимізація умов інтеграції України в Європейський економічний простір / В. І. Лобунець // Економіка та управління АПК. – 2011. – Вип. 6(81). – С. 36–40.

References

1. Halchynskiy A. S., Heiets V.M. et al. (2004). *Stratehiia ekonomichnoho i sotsialnoho rozvytku Ukrainy (2004–2015 roky) "Shliakhom Yevropeiskoi intehratsii"* [Strategy of economic and social development of Ukraine (2004–2015) "On the road to European integration"]. Kyiv: IVTS Derzhkomstatu Ukrainy [in Ukrainian].
2. Europe 2020. (n.d.). *europa. 2020*. Retrieved from http://europa.2020/index_en.htm/.
3. Shcho dast hromadianam Ukrainy uhoda pro asotsiatsiiu mizh Yevropeiskym Soiuzom i Ukrainoiu [What does the EU-Ukraine Association Agreement offer]. (n.d.). *euroua.com*. Retrieved from <http://euroua.com/ukraine/eu-ukraine-association-agreement> [in Ukrainian].
4. Uhoda pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu, z odniiei storony, ta Yevropeiskym Soiuzom i yoho derzhavamy-chlenamy, z inshoi storony [Association Agreement between Ukraine and the European Union]. (n.d.). *kmu.gov.ua*. Retrieved from <http://www.kmu.gov.ua> [in Ukrainian].
5. Zvirhze K. I. (2011). Stratehiia podolannia naslidkiv kryzy u YES ta stymuly ekonomichnoho zrostannia [Strategy of overcoming the crisis in the EU and economic growth incentives]. *Stratehiia rozvytku Ukrainy: ekonomika, sotsiologhiia, pravo–Development Strategy of Ukraine: economics, sociology, and law*, 2, 65–69 [in Ukrainian].
6. Sedlak M. Tendentsii razvitiia sektoralnoi struktury ekonomiki [Trends of the economy sectoral structure development]. (n.d.). *uvr.som*. Retrieved from <http://uvr.som/> [in Russian].
7. Ekspres-vypusk "Zovnishnia torhivlia Ukrainy tovaramy" [Express-issue of "Ukraine's foreign trade in goods"]. (n.d.). *ukrstat.gov.ua*. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua> [in Ukrainian].
8. Torhovelno-ekonomichne spivrobitnytstvo Ukrainy z YES. Ministerstvo zakordonnykh sprav Ukrainy [Trade and economic cooperation between Ukraine and the EU. Ministry of Foreign Affairs of Ukraine]. (n.d.). *mfa.gov.ua*. Retrieved from <http://mfa.gov.ua/> [in Ukrainian].
9. Zhalilo Y. A., Kononenko K. A., Yablonskyi V. M. et al. (2014). *Systemna kryza v Ukraini: peredumovy, ryzyky, shliakhy podolannia* [Systemic crisis in Ukraine: pre-conditions, risks, ways of overcoming]. Y. A. Zhalilo (Ed.). Kyiv: NISD [in Ukrainian].
10. Lobunets V. I. (2011). Optymizatsiia umov intehratsii Ukrainy v Yevropeiskyi ekonomichnyi prostir [Optimization of terms of integration of Ukraine in European economic space]. *Ekonomika ta upravlinnia APK – Economy and management of A/C*, Vol. 6(81), (pp.36-40.) [in Ukrainian].

Редакція отримала матеріал 23 грудня 2014 р.